

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “แนวคิด บริบททางสังคม และบริบททางวัฒนธรรมญี่ปุ่น ที่ปรากฏใน ภาพยนตร์การ์ตูนของสตูดิโอจิบลิ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษา วิเคราะห์ ถึงลักษณะการนำเสนอเนื้อหาเชิงสังคม-วัฒนธรรมญี่ปุ่น ในสื่อภาพยนตร์การ์ตูนที่ผลิต ขึ้นโดยสตูดิโอจิบลิ (Ghibli) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) และการนำเสนอข้อมูล ด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ ภาพยนตร์การ์ตูนที่สตูดิโอจิบลิผลิตขึ้นตั้งแต่ เริ่มก่อตั้งสตูดิโอจนถึงปัจจุบัน (ค.ศ. 2004) จำนวน 14 เรื่อง และมีสคิวิตีโออีก 1 เรื่อง รวมทั้งหมด 15 ชิ้นงาน ซึ่งเป็นการวิจัยจากกลุ่มประชากรทั้งหมด (Population) โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับสาร (Message) ทฤษฎีทางสัญวิทยา (Semiology) แนวคิดทางด้านวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) และความรู้ทางด้านวัฒนธรรมญี่ปุ่น มาเป็นกรอบหลักในการวิเคราะห์

ผลการศึกษาค้างพบว่า ภาพยนตร์การ์ตูนและมีสคิวิตีโอทั้ง 15 ชิ้นงาน มีการนำเสนอ แก่นความคิดหลัก (Theme), แนวความคิดรอง, บริบททางสังคม และบริบททางวัฒนธรรมญี่ปุ่น ในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป โดยมีรายละเอียดทั้งหมดดังต่อไปนี้

1. แก่นความคิดหลัก สามารถจำแนกออกได้เป็น 10 ประเด็น คือ การเรียนรู้ที่จะยอมรับและอยู่ร่วมกับปัญหา, ความมุ่งมั่นและความมานะพยายามจะนำมาซึ่งความสำเร็จ, ความรัก ความผูกพันระหว่างคนในครอบครัว คือสิ่งที่มีค่าเหนืออื่นใด, สงครามคือความโหดร้าย, การเรียนรู้ที่จะยืนอยู่ได้ด้วยตัวเองอย่างเข้มแข็ง, การมองย้อนกลับไปในอดีต เพื่อค้นหาตัวตนและความต้องการที่แท้จริงของตนเอง, การอนุรักษ์ธรรมชาติ, มนุษย์ทุกคนล้วนมีคุณค่าในตัวเอง ซึ่งอยู่กับว่า จะค้นพบและสามารถแสดงคุณค่านั้นออกมาให้เห็นได้หรือไม่, การค้นหาตัวตนแท้จริงที่เลือนหายไป และ การทดแทนบุญคุณ

2. แนวความคิดรอง สามารถจำแนกออกได้เป็น 22 ประเด็น คือ การอนุรักษ์ธรรมชาติ, การต่อต้านสงครามและความรุนแรง, การเมืองและชนชั้น, ความรักและการเสียสละ, ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว, ความมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน, ความรักความผูกพันระหว่างคนในครอบครัว, การให้ความสำคัญกับการศึกษา, การให้ความสำคัญกับการทำงาน, ความมานะพยายามไม่ย่อท้อต่อ ความยากลำบาก, การวิพากษ์สังคมเมืองและเชิดชูความเป็นสังคมชนบท, สังคมกลุ่ม, ผู้หญิงกับการแต่งงาน, สตรีนิยม, การเรียนรู้ที่จะยอมรับและอยู่ร่วมกับปัญหา, การวิพากษ์ระบบการศึกษา ของญี่ปุ่น, การวิพากษ์สังคมแบบทุนนิยม-บริโภคนิยม, เสรีภาพและการแสวงหาเสรีภาพ, การให้

ความสำคัญกับชีวิตคู่และการแต่งงาน, การวิพากษ์ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวญี่ปุ่น, มารยาททางสังคม, การเติบโตก้าวทันวัย

3. บริบททางสังคมของประเทศญี่ปุ่น สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ ปัญหาสังคม และ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลภาวะเป็นพิษ

4. บริบททางวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่น สามารถจำแนกออกได้เป็น 7 ประเด็นใหญ่ คือ ค่านิยมของคนญี่ปุ่น, ความเชื่อของคนญี่ปุ่น, วรรณกรรม, สถานที่ท่องเที่ยว, เครื่องแต่งกาย, ที่อยู่อาศัย และ กีฬา

จากผลการศึกษาวิจัยทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า ผลงานของสตูดิโอจิบลิทั้ง 15 ชิ้นงาน เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น ซึ่งมีการลงรหัส (Code) ทางวัฒนธรรมไว้อย่างซับซ้อน ดังจะเห็นได้จากความเชื่อมโยงกันระหว่างตัวบท (Text) และบริบท (Context) ทางสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น ที่ปรากฏอยู่ในตัวชิ้นงาน

นอกจากนั้นผลการศึกษาวิจัยยังพบว่า ความซับซ้อนในการลงรหัสสารของสตูดิโอจิบลิ ไม่ได้เกิดจากความซับซ้อนของเรื่องราวที่ต้องการนำเสนอต่อผู้ชม หากแต่เกิดจากเทคนิคในการเล่าเรื่อง ที่มีการหยิบยกเอาบริบททางสังคม และบริบททางวัฒนธรรมญี่ปุ่น เช่น ค่านิยม ความเชื่อ และเกร็ดทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ รวมถึงประสบการณ์ภูมิหลังของผู้กำกับ มาใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายพิเศษที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นไป

ดังนั้นในการถอดรหัสสารต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน (Shared Meaning) ในสารสาระทั้งหมด ที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานต้องการนำเสนออย่างครบถ้วน ผู้ชมทั่วไปในฐานะผู้รับสาร จึงควรที่จะมีพื้นความรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่นในระดับดีพอสมควร อีกทั้งยังควรที่จะมีความรู้และความชำนาญ ในกระบวนการถอดรหัสสารที่มีความซับซ้อน ดีในระดับหนึ่งด้วยเช่นกัน

นอกจากนั้นในบางกรณี ผู้ถอดรหัสสารยังจำเป็นต้องมีพื้นความรู้ทางภาษาญี่ปุ่น ประกอบด้วย เนื่องจากผลงานบางชิ้นของสตูดิโอจิบลิ ใช้สัญลักษณ์ที่อยู่ในรูปของภาษาเพื่อบอกเล่าแก่นความคิดหลัก (Theme) หรือว่าแนวความคิดรองต่าง ๆ ที่ตนเองต้องการนำเสนอ ดังตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นใน มิวสิควิดีโอเรื่อง On Your Mark หรือ ภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง Whisper of the Heart ซึ่งแก่นความคิดหลักและแนวความคิดรอง ถูกบอกเล่าผ่านเนื้อเพลงที่เป็นภาษาญี่ปุ่น